

הרב אריאל בראלי

סמכותו של בית הדין לפגיעות מיניות להטיל קנס

הקדמה

לפני בית הדין הגיע מקרה קשה שבו בחור תיאר פגיעה ממושכת מצד מורה אשר קירב אותו בתחילה, אך לבסוף ניצל אותו לרעה ופגע בו, כך שכיום הבחור סובל מהפרעות אישיות קשות ונזקק לטיפול מתמשך. המורה הודה בחלק מהמעשים, אך ניסה לטעון כי מדובר בבחור בוגר ששיתף פעולה ולא הייתה כאן כפייה.

לאחר בירור מקיף קבע בית הדין כי מלוא האחריות מוטלת על המורה, שכן גם אם התקיימה הסכמה חיצונית - אין בה כדי להפחית מאחריותו כמורה וכמבוגר.¹ לפיכך הטיל עליו קנס בסך ארבע מאות וחמישים אלף שקלים (₪ 450,000) כפיצוי לנפגע (חלק מהסכום עבור טיפול נפשי וחלק נקבע כפיצוי על הנזק הנפשי). בהחלטתו הדגיש בית הדין כי יעץ לנפגע לפנות למשטרה, אולם זה לא מצא כוחות נפש לכך, ואילו המורה מצידו הודה במעשים אך רק כדי 'לעשות תשובה' ולא במסגרת הליך פלילי. כעבור זמן חדל הפוגע לשלם את הקנס בטענה כי אין בידו מקורות פרנסה והוא נושא באחריות כלכלית למשפחתו, ואף טען כי לבית הדין לא הייתה מלכתחילה סמכות להטיל עליו קנס.

א. אחריות בית הדין על שמירת הנורמות הציבוריות והמוסריות

הרמב"ם ב'ספר המצוות' (מצווה קעו) מציב את תיקון 'דרכי העם' בראש סדר העדיפויות של בית הדין, וזו לשונו:

שצונו למנות שופטים ושוטרים שיכריחו לעשות מצוות התורה ויחזירו הנוטים מדרך האמת אליה על כרחם ויצוו לעשות הטוב ויזהירו מן הרע ויעמידו הגדרים על העובר עד שלא יהיו מצות התורה ואזהרותיה צריכות לאמונת כל איש ואיש. תפקיד בית הדין אינו מסתכם בשפיטה פורמלית ובהכרעה בסכסוכים בלבד, אלא כולל אחריות מהותית על המצב הרוחני והמוסרי של הציבור כולו. הרמב"ם מדגיש שעל השופטים והשוטרים להכריח את העם לקיים את התורה, להחזיר את הנוטים מדרך האמת, ולהציב גדרים וסייגים שימנעו עבירות. המאירי מרחיב את היקף החובה הזו

1. הבירור ההלכתי בהגדרת אנוסה ומפותה, מופיע בספרי גבולך שלום, חלק ב.

בספרו 'בית הבחירה' (סנהדרין מד ע"א), ומדגיש שעל הדיינים להיות ערניים למתרחש בקהילה, וזו לשונו:

דייני ישראל וחכמיהם ומנהיגיהם צריכים הם לפשפש תמיד ולחזר ולחקור על מעשה בני עירם, ואין להם התנצלות כשיעשו הראוי על הנגלה הבא לידם. אלא צריכים לחקור ולרגל אחר הנסתרות כפי יכולתם. וכל שמתרשלים בכך, הרי הכול נענשים בנסתרים של חוטאים, שכל ישראל נעשו ערבים זה לזה משקבלו עליהם ברכות וקללות.

הרמב"ם (הל' סנהדרין פכ"ד ה"ה) מביא דוגמה לכך, כאשר הוא מדבר על סמכות בית הדין לפעול גם במקרים של חשד המבוסס על שמועות, אף שאין הוכחה משפטית מלאה, וזו לשונו:

וכן יש לבית דין בכל מקום ובכל זמן להלקות אדם ששמועתו רעה והעם מרננים עליו שהוא עובר על העריות, והוא שיהיה קול שאינו פוסק כמו שביארנו, ולא יהיו אלו אויבים ידועים שמוציאין עליו שמועה רעה. וכן מבזין את זה ששמועתו רעה ומחרפין את יולדתו בפניו.

דהיינו, ישנם מצבים בהם בית הדין צריך להתמודד עם התנהגות פסולה אף כשאין בידי את כל הכלים המשפטיים הפורמליים. כאשר יש 'קול שאינו פוסק', כלומר שמועות מתמידות שאינן נובעות ממניעים זדוניים - על בית הדין להתמודד עם כך ולנקוט בצעדים כמו ביזוי פומבי וחירוף, להגן על קדושת המחנה והמוסר הציבורי, גם כאשר אין לכך ראיות גמורות. דוגמה נוספת לחובת היוזמה של בית הדין מצויה בהלכות יום טוב (פ"ו הכ"א), שם הרמב"ם מדגיש את אחריות בית הדין למנוע מצבים העלולים להוביל לפריצות, וזו לשונו:

חייבין בית דין להעמיד שוטרים ברגלים שיהיו מסבבין ומחפשין בגנות ובפרדסים ועל הנהרות, כדי שלא יתקבצו לאכול ולשתות שם אנשים ונשים ויבואו ליד עבירה.

כאן מודגש תפקידו המניעתי של בית הדין - לא להמתין לעבירה שכבר התרחשה, אלא לפעול באופן יזום למניעת התנאים שעלולים להוביל לעבירה. בית הדין אחראי להציב שוטרים במקומות בהם עשויה להתעורר פריצות, ולמנוע מצבים שעלולים להוביל להתנהגות לא צנועה.

הרב משה פיינשטיין בספרו 'דברות משה' (בבא קמא ענף ב אות ג) מחדד ומרחיב עיקרון זה באופן מקיף, וזו לשונו:

מצות ב"ד הוא לראות שיתקיים הדין בעולם, גם לראות מתחלה שלא יעוותו המידות, וממילא מעמידין אגרדמין (פקחים) גם להכות הסרבנים ככל דין ב"ד מדין שוטרים... שדבר שנוגע לרבים מחויבים ב"ד לראות שלא יוכלו לעוות אף קודם שעברו. ולפקח על הפקעת שערם הוא ג"כ צורך רבים נמי יש להיות חיוב על ב"ד.

על בית הדין 'לראות שלא יוכלו לעוות אף קודם שעברו', כלומר למנוע מראש את האפשרות לעוולה. זוהי הרחבה משמעותית של תפקיד בית הדין מעבר לשיפוט גרידא, והיא כוללת אחריות על שמירת הסדר החברתי, הצדק והמוסר הציבורי.

ב. בית דין אשר 'המחום רבים עליהם' - עם סמכות רחבה

בסוגיית הגמרא,² נדונה סמכותם של בתי הדין בזמן הזה לדון ולהכריע בנוגע לחמשת תשלומי הנזיקין, זאת לנוכח היעדרם של דיינים סמוכים. למסקנת הגמרא, דיינים שאינם סמוכים יכולים לפעול כשלוחים של הדיינים הסמוכים בארץ ישראל, אך זאת רק במקרים מסוימים ובהתאם לשני קריטריונים מרכזיים: במילתא דשכיחא ואית בה חסרון כיס - בדבר המצוי שיש בו נזק כספי ממשי ולא בקנס. אולם, בית דין אשר קיבל מינוי מהציבור להתמודד עם עוברי עבירה, הרי שיש לו גם סמכות מיוחדת להעניש עבריינים ולקנוס אותם כפי הנדרש, למרות המגבלה המופיעה בגמרא. ובלבד שקיבל סמכות לכך מהציבור ושיש בכך צורך השעה לתקן עוולות ציבוריות. כך נאמר בגמרא (סנהדרין מו ע"א), בשם רבי אליעזר בן יעקב:

שמעתי שבית דין מכין ועונשין שלא מן התורה, ולא לעבור על דברי תורה, אלא כדי לעשות סייג לתורה. מעשה באדם אחד שהטיח את אשתו תחת התאנה והביאווה לבית דין והלקוהו, לא מפני שראוי לכך, אלא שהשעה צריכה לכך. מקרה זה, כפי שמפרשים הראשונים, עוסק באדם שקיים יחסי אישות עם אשתו במקום ציבורי תחת עץ תאנה. זוהי התנהגות שאינה אסורה מעיקר הדין, שהרי מדובר באשתו, אך בית הדין ראה בכך פריצות ומעשה בלתי ראוי המחייב תגובה. בית הדין העניש את האיש בעונש מלקות הריג, למרות שלפי דין תורה רגיל לא היה ראוי לעונש זה, משום 'שהשעה צריכה לכך', כלומר, היה צורך ציבורי בהרתעה מפני פרצת גדרי ההלכה והמוסר.

עיקרון יסודי זה - 'מכין ועונשין שלא מן התורה' - נועד לאפשר לבית הדין גמישות בהתמודדות עם תופעות שליליות ועם פגיעות מוסריות בחברה, גם כאשר אין אפשרות להחיל את הכללים המשפטיים הרגילים של דיני הראיות והעדות.³ וכך ניסח זאת המאירי ('בית הבחירה', סנהדרין יז ע"א):

אמרו אין מושיבין בסנהדרין אלא תלמיד חכם היודע לטהר את השרץ מן התורה (סנהדרין יז ע"א). ויראה לי בפירוש דבר זה שאם יראו תקלות יוצאות בדורותיהם באיזו דין תורה, יצאו לחדש דינין ולהוסיף ולגרוע להוראת שעה וליתן סמך לדבריהם מן התורה. ובדומה לזה כתבו הגאונים בדיני התלמוד שיש ביד רבנים או גאונים לחדש גזרות ותקנות דרך כלל או דרך פרט להסיר איזה ענין מכווער לפי מה שיראה בזמנו בסמך מועט.

2. בבא קמא פד ע"א.

3. בדומה לכך פסק הרב מרדכי אליהו (שו"ת הרב הראשי, עמ' 178) בנוגע לסמכותו של רב בית ספר: 'בדברים הנוגעים לביה"ס גרידא, ואינם קשורים עם עניינים אחרים בעיר, אזי רב ביה"ס הוא המרא דאתרא של ביה"ס... פסקי ההלכה של רב ביה"ס לצוות המורים והמורות, או דרכי התנהגות התלמידים, או פסקי הלכה שאומר הרב בשיעוריו מחייבים בתוך כותלי ביה"ס... שם הוא המרא דאתרא דידם. מחובתם של צוות המורים והתלמידים לנהוג בו בכבוד הראוי לו כמרא דאתרא'. יש להדגיש כי הסמכות לתקן ותקנות המחייבות את הציבור כולו מסורה רק לגדולי ישראל.

ובייחוד הדבר נדרש כאשר מדובר על מי שאינו משתף פעולה עם בית הדין כפי שפירט הרמב"ם (הל' סנהדרין פכ"ד ה"א-ה"ו):

יש לדיין תמיד להפקיר ממון שיש לו בעלים ומאבד ונותן כפי מה שיראה לגדור פרצות הדת ולחזק הבדק או לקנוס אלם זה... וכן יש לדיין לנדות ולהחרים מי שאינו בן נידוי כדי לגדור פרץ כפי מה שיראה לו והשעה צריכה לכך ויאמר שנידוהו והחרימהו על דעתו ויפרסם חטאו ברבים... וכן יש לדיין לעשות מריבה עם הראוי לריב עמו ולקללו ולהכותו ולתלוש שערו ולהשביע בא-להים בעל כרחו שלא יעשה או שלא עשה... וכן יש לו לכפות ידים ורגלים ולאסור בבית האסורים ולדחוף ולסחוב על הארץ.

הרשב"א בתשובה (שו"ת המיוחס לרמב"ן, סי' רעט), הרחיב את היקף הסמכות הזו, כאשר נשאל על קהילה שמינתה נציגים מיוחדים 'לבער העבירות' ונתנה להם סמכות 'לייסר ולענוש בממון לפי ראות עיניהם'. השאלה נגעה לאפשרות לקבל עדויות שאינן כשרות לפי דין תורה הרגיל, כגון עדים קרובי משפחה או 'עדות שמועה' (עדות של עד מפי עד). הרשב"א פסק באופן ברור, וזו לשונו:

שלא הצריכו עדים גמורים אלא בדיני תורה כסנהדרין וכיוצא בהם... והרי אמרו מכין ועונשין שלא מן הדין. לא לעבור על דברי תורה אלא לעשות סייג. לדבריו, כאשר מדובר בבית דין שקיבל סמכות מיוחדת מהציבור להתמודד עם עבירות, ניתן להסתמך גם על עדויות וראיות שבדרך כלל היו נפסלות. מדובר בהקלה משמעותית בדיני הראיות, המאפשרת לבית הדין לפעול ביעילות גם במקרים שבהם קשה להשיג עדות כשרה על פי כל כללי הדין. על פי זה כתב הרא"ש בתשובה (סי' עח כלל א) שבכל דור יש לעמוד בפרץ בפני תופעות אלו, וזו לשונו:

בפרק השולח בגיטין (מ, א) ההוא עבדא דבי תרי קם חד מינייהו שחרריה לפלגיה, אמר אידך השתא שמעי רבנן ומפסדי ליה מינאי, אזל אקנייה לבנו קטן, שלחה רב יוסף בריה דרבא קמיה דרב פפא, שלח ליה: כאשר עשה כן יעשה לו גמולו ישוב בראשו. וכן ביבמות (ק', ב): הוא עשה שלא כהוגן אף אנו נעשה לו שלא כהוגן. מכל הלין חזינן שכל המכוין להערים חכמי הגמרא עמדו כנגדו לבטל ערמתו. ונדון דבר מדבר ונלמוד דבר מדבר כי חכמי התלמוד לא הספיקו לכתוב כל העתידות לבא.⁴

עמדה זו התקבלה להלכה ב'שלחן ערוך' (ח"מ סי' ב סעי' א), וזו לשונו: בית דין, אפילו אינם סמוכים בארץ ישראל, אם רואים שהעם פרוצים בעבירות (ושהוא צורך שעה - טור), היו דנין בין מיתה בין ממון, בין כל דיני עונש, ואפילו אין בדבר עדות גמורה. ואם הוא אלים, חובטים אותו על ידי עובדי כוכבים. ויש

4. וכן נפסק בשו"ע, ח"מ סי' צט סעי' ח: 'כל מי שבא להפקיע תקנת חכמים בערמה ובתחבולה, וכ"ש לגזול של חברו, חייבים חכמי הדור לבטל כוונתו, אף על פי שאין כאן ראייה רק אומדנות המוכיחות היטב'. וכן בשו"ת המבי"ט, ח"א סי' ב: 'מצינו בכל מקום שבטלו חכמים ז"ל עצת המערימים... כ"ש בנדון דידן דגלוי הוא לכל העולם דערמה ותחבולה דאם היה מגרשה לא היה פורע לאביו דבר מסכום כתובה... נמצא שכל מה שהערים להפקיע כתובתה, לא הועיל לו וגם כל מה שיערים מכאן ולהבא לבא בתחבולה ולהפקיע כתובתה יהיה בטל וחשוב כחרס הנשבר אם לא יהיה מדעת אביה'.

להם כח להפקיר ממונו ולאבדו כפי מה שרואים לגדור פרצת הדור, וכל מעשיהם יהיו לשם שמים; ודוקא גדול הדור, או טובי העיר שהמחום בית דין עליהם.⁵ הלכה זו מעניקה לבית דין מוסמך סמכויות רחבות - ענישה חמורה (עד כדי דיני נפשות), הפקעת ממון ואף שימוש בכוח אכיפה חיצוני כנגד סרבנים ואנשים אלימים. יתרה מכך, מותר להם לפסוק 'אפילו אין בדבר עדות גמורה', כלומר, גם על בסיס ראיות נסיבתיות או עדויות חלקיות. עם זאת, בעל ה'שלחן ערוך' מסייג סמכות זו בתנאי חשוב - 'כל מעשיהם יהיו לשם שמים', כלומר הפעלת הסמכות חייבת להיעשות ממניעים טהורים של תיקון החברה ולא משיקולים פסולים. וכך הרב אברהם שרמן, מרחיב את סמכות הדיינים אשר נבחרו על ידי ועדת מינוי דיינים, לעסוק בנושאים ציבוריים ולא רק בהיבטים שיפוטיים ישירים, וזו לשונו:

המשותף לכל התפקידים הציבוריים הללו [הוא], שבתי הדין נבחרו להיות שלוחים וממונים של הציבור והקהל בישראל לדאוג לאותם שבתוך הציבור שאינם יכולים או מצויים לדאוג לעצמם כיתומים קטנים חרשים, שוטים ועניים. חיובים אלו על בית הדין, אינם נובעים מכך שהציבור מינה אותם בפירוש בפועל לצרכים צבוריים אלו, אלא שעצם המנוי על בית דין לשפוט ולדון בכל דבר המשפט, מגלה את דעת ורצון הציבור, שרואה בהם חשובים ונאמנים להיות שלוחו לעניינים הציבוריים.⁶

ג. מי רשאי להכות ולענוש שלא מן הדין?

בדברי 'שלחן ערוך' הנ"ל מתבאר כי סמכות זו שמורה רק ל'גדול הדור, או טובי העיר שהמחום בית דין עליהם' - מי שנבחר במפורש על ידי הציבור לתפקיד זה, או גדול הדור שסמכותו מוכרת באופן כללי.⁷

אולם, ה'דרשה' (חו"מ סי' ב) מתמודד עם הסתירה בדברי ה'שלחן ערוך', שפתח באמירה ש'כל בית דין רשאי לפעול כך, אך סיים בהגבלה שרק 'גדול הדור או טובי העיר שהמחום רבים עליהם' יכולים לעשות זאת. הוא העלה הצעה ליישוב הסתירה וחילק בין ענישה כדין לעומת ענישה חדשה שלא מהדין, וזו לשונו:

אפילו אין כאן אלא קלא דלא פסיק נמי יכול כל דין אפילו שאינו מומחה וגם לא קבלוהו למחשב האי קלא לעדות גמור ולדון על פיו מיתה או מלקות **כפי מה שהיה חייב** אם היה עדות גמור כל שצורך שעה בכך: ומה שכתב בשם הרי"ף אבל דייני דעלמא לא, היינו **לדון שלא על פי הדין** דביה איירי הרי"ף דקאי ארב נחמן שחייב להווא גזלן שלא על פי הדין.

5. סמ"ע, סי' ב ס"ק ט - היינו נבחרו ציבור שהוסמכו על ידי הציבור להיות בית דין לנושאים אלו.

6. משפטי ארץ א, עמ' 124.

7. בשו"ת מהרי"ק, שורש קפח, הביא שיש חולקים על הרי"ף וסוברים שסמכות זו של דין למיגדר מילתא נתונה גם לבית דין של הדיינות, אלא שסייג זאת וכתב: 'אפילו להיות כב"ד דג' הדיינות כמו שכתבו החולקים עליו, דפשיטא דלכל הפחות בעינן שיהיו ממונים לדיינים כב"ד של ג' הדיינות וזה פשוט'.

לדבריו, ישנה סמכות לכל בית דין לקנוס קנסות שבית דין סמוך היה מטיל כגון חיוב מדין בוש. אלא שלמסקנה חזר בו וסיים: 'כך היה נראה לפרש לפי משמעות הלשון. אבל אחר הדקדוק והעיון נראה דליתא'.

רבי יהודה עייאש, בשו"ת 'בית יהודה' (חו"מ סי' א), ערך בירור מקיף בשאלה מי רשאי להפעיל את הסמכות המיוחדת של 'מכין ועונשין שלא מן התורה' ואף הוא עמד על הסתירה בדברי השלחן ערוך, והציע את התשובה הבאה:

דבר שנעשה לצורך שעה ולמיגדר מלתא - דהיינו גדר ותיקון לעתיד יש רשות לכל בית דין ובית דין שבכל עיר ועיר לעשות. ולא בעינן גדול הדור או טובי העיר... ומה שהצריך הטור ז"ל גדול הדור וטובי העיר - היינו דוקא כגון הך עובדא דרב נחמן דקנסיה להווא גזלן, דכוונת רב נחמן היתה לקנוס על העבר ולא על העתיד בשביל צורך שעה, ובכי הך גוונא דלשעבר הוא דבעינן גדול דור וטובי העיר דוקא. יש להבחין בין פעולות ענישה הנוגעות לעבר, שלכך נדרש בית דין מיוחד שמונה על ידי הציבור או על ידי גדול הדור, לבין פעולות מניעה הנוגעות לעתיד, שבזה רשאי כל בית דין מקומי לפעול. כאשר מדובר בפעולה מניעתית שמטרתה הצלת נפשות או מניעת פגיעה, יש דחיפות רבה יותר, ואין זמן או אפשרות להמתין להסמכה מיוחדת. לעומת זאת, ענישה על העבר, שיש בה יסוד של גמול והרתעה כללית, מצריכה סמכות ציבורית רחבה יותר. עם זאת, רבי יהודה עייאש מסיים את דינו בהסתייגות, ולפיה באופן מעשי, הסמכות לפעול תלויה במידה רבה בהסמכת הציבור וקבלתו את בית הדין, ורק אם הציבור קיבל על עצמו את סמכות בית הדין באופן פורמלי, יש לו סמכות מלאה לפעול ולהעניש כי הסמכות לענישה חריגה (שלא מן התורה) שמורה רק למנהיגות ציבורית מוכרת ומוסמכת, וכך כתב:

ונמצא לפי זה דאפילו בדברים שהם למיגדר מילתא לצורך שעה תיקון על העתיד אין אותו הכח מסור אלא לגדולי הדור הממונים על כך ולא לסתם בית דין שבעיר. אם כן למסקנה ענישה שלא מהדין מסורה רק לבית דין שקיבל סמכות ציבורית לדון בעניינים אלו.

ד. בית דין הקבוע בעיר

אנו מוצאים שיש מושג של 'בית דין הקבוע בעיר' אשר בסמכותו לכפות דיון גם על תושב אשר מעוניין בהרכב אחר של בית דין, וזאת אף שלא בחרו בו במפורש, אלא עצם המציאות שאליו פונים נותן לו מעמד הלכתי מיוחד.⁸ וכך כתב הרב וואזנר (שו"ת 'שבט הלוי', ח"ח סי' שב), שכאשר רגילים לדון בפני בית הדין הרי שיש לו סמכות לחייב את תושבי העיר כאילו 'קבלו עלייהו' ואף על פי שלא הייתה בחירה ציבורית בו, וזו לשונו:

לפי עניות דעתי גם בזמן הזה איכא בית דין קבוע דלא כאיזה מחברים שבטלו לגמרי ענין בית דין קבוע, וכתבתי במקום אחר דכל אדם השייך לאיזה קהלה בכל הענינים, ובקהלה הזאת איכא בית דין קבוע, דלדידיה נחשב בית דין קבוע ואין צריך לדון בזה בורר לו אחד, וגם אם איכא בעיר בית דין מצורף מכמה קהלות והם

8. שו"ע, חו"מ סי' יד סעי' א.

דנים לפי דיני חושן משפט ונזהרים בכל הדברים אשר דיינים צריכים להזהר, דינם כבית דין קבוע בעיר.

וכן כתב הרב אלישיב (פסקי דין - ירושלים דיני ממונות ובירורי יחסין ט, עמ' ט): 'בית דין - ירושלים אשר יושב על מדין באופן קבוע, בודאי נחשב לבית דין קבוע שבעיר'. הגדיר זאת היטב הרב אברהם ח' שרמן ('תחומין', כרך כה עמ' 243), וזו לשונו:

בי"ד קבוע בעירו פועל בשלשה תחומים בתוך הקהל והצבור - בעשית משפט צדק ולהציל עשוק מיד עושקו, בדאגה לקיום מצות ה' וצרכיו הרוחניים של הקהל, כאפטרופוס ליתומים, עניים, והקדשות - לדאוג לענייניהם ולצרכיהם. סמכותו של ביה"ד הקבוע בעירו, לדון ולכפות את הצבור, נובעת מכך שהצבור רואה בו שליח מטעמו לפעול לא רק בעשיית משפט וצדק, אלא גם כמי שדואג ואחראי שהעניינים והצרכים הרוחניים ישמרו ויתקיימו.

הרב עובדיה יוסף (שו"ת 'ביע אומר', או"ח ח"י ס' לב) דן לגבי קיום ברית מילה בשבת כאשר ישנו חשש חילול שבת מצד האורחים, בין השאר הוא מזכיר כי לרבני המקום ישנה סמכות להחליט על דחיית הברית כהוראת שעה מכוח זה שלכל בית דין קבוע ישנה סמכות למגדר מילתא, וזו לשונו:

לכתחילה יש לעשות המצוה בזמנה... וכן בנידון דידן שהדור פרוץ בחילול שבת בפרהסיא, שאפשר דרך הוראת שעה לדחות המילה מיום השבת... שרשאי כל ב"ד אף בזמן הזה לעשות דרך הוראת שעה למיגדר מילתא... וביודעי שגם מעלתכם מקובלים על כל הצבור בעירכם, בודאי שיש ביזכם לגדור גדר לעשות סייג לתורה.

ה. בית דין לפגיעות מיניות

הרב אוריאל לביא (עטרת דבורה, ח"ג חו"מ סי' ו), כתב שאין סמכות הלכתית למי שדן בפגיעות מיניות אם לא הוסמך לכך על ידי הציבור, וזו לשונו:

הן טובי העיר והן אותם ברורים, נבחרו על ידי כלל הציבור, וקבלו את כוחם מהציבור שהעניק להם את סמכותם. סמכות זו אינה יכולה להירכש על בסיס מעלתם של טובי העיר, ואף אם יהיו ראשי ישיבות וחשובי הקהל, הם נעדרים סמכות כל עוד הציבור לא בחר בהם ומינה אותם לעסוק במלאכת השיפוט. הגוף העוסק בפעילות שיפוטית, לרבות הגוף שהופקד על ביעור העבירות, אמור להיות בית דין שבו דיינים הכשרים לדון, וכפי המפורש בשלחן ערוך חו"מ סי' ב'. אך קיימת אפשרות שהציבור או נציגיו המוסמכים יבחרו את הממונים לדון בענייני הציבור לרבות בכל הקשור לביעור תופעות עברייניות. ואם לאחר שיקול דעת הוחלט שלמען מיגדר מילתא, קיים אילוץ למנות בגוף זה אנשים שאינם כשרים לעדות, כגון קרובים, אפשר לקבל אותם ולמנות אותם כחברים בגוף שיפוטי מסוג זה. אך ככל שהפעילות היא פעילות שיפוטית בהגדרתה, אין לה מקום בטרם תושלם הסדרת השאלה המקדמית שהיא שאלת הסמכות, ותיקבע המסגרת המחייבת את דרכי הבירור והענישה.

לעומת זאת, הרב דב ליאור סבר שבית דין אשר כבר בפועל עוסק בנושאי פגיעה מינית מקבל מעמד ציבורי גם אם לא התמנה במיוחד לכך על ידי הציבור, ומחזיק בסמכות

הנדרשת להתמודד עם תופעות אלו. הוא מבסס את עמדתו על שני נדבכים: ראשית, עצם העובדה שהדיינים הם רבני קהילות אשר נבחרו במקומם על ידי הציבור, כבר מעניקה להם סמכות. שנית, הפרסום שיש לפעילות בית הדין בתחום זה והעובדה שנפגעים פונים אליו בפועל, יוצרים מעמד של בית דין קבוע ביחוד שאין בית דין אחר שעוסק בתחום זה. ואף שבשלב זה בית הדין לא קיבל גיבוי ציבורי גלוי, הרי שעצם זה שהוא משמש כתובת יחידה לנפגעים, מקנה לו סמכות ציבורית. זאת ועוד, הרב ליאור מדגיש נקודה הלכתית נוספת - כאשר הפוגע מתייצב מרצונו החופשי בפני בית הדין, משמיע את טענותיו ואף מודה בעובדות המיוחסות לו, הרי שבמעשים אלו הוא מקבל על עצמו באופן מעשי את סמכות בית הדין, והוא מחויב לכך מבחינה הלכתית - עליו לקיים את פסק הדין שיינתן בעניינו.⁹ ומצאנו סברא זו בדברי הרמ"א שכאשר התחיל לטעון בפני הרכב בית דין מסוים שוב אינו יכול להחליף הרכב אפילו אם הוא גדול מהנוכחי. וכך ביאר 'נתיבות המשפט' (חדושים סי' כח ס"ק לב) את דברי הרמ"א: מה שכתב הרמ"א דפתחו ליה, פירוש שהתחילו לטעון, דתו לא מצי למימר לא אדון לפניכם רק לפני בית דין אחר שבעיר הזאת, (ומה שכתב שצריך לדון לפני אותן דיינים, כגון בדיינים קבועים בעיר).

אך עמדתו של הרב אשר וייס שונה, ולשיטתו, אין להניח באופן אוטומטי שמי שמתייצב בפני בית הדין - מקבל עליו את סמכות הדיינים מרצונו החופשי והמלא. זאת מכיוון שהתייצבותו נעשית תחת מערכת מורכבת של לחצים ואילוצים חיצוניים משמעותיים, ובראשם החשש המשמעותי מפני פרסום המעשים המיוחסים לו ברבים, דבר שעלול לגרום לו נזק חברתי, משפחתי ותעסוקתי בלתי הפיך, וכן החשש מפני הגשת תלונה פורמלית במשטרה, שעלולה להוביל להליכים פליליים כנגדו.¹⁰ במצב דברים זה, טוען הרב וייס, התייצבותו של הפוגע בפני בית הדין אינה משקפת בחירה חופשית אמיתית אלא בחירה מאולצת, ולכן אין לראות בה אומדנא מספקת לקבלת סמכות הדיינים. ולכן במקרה זה אין לראות בהתייצבות הפוגע משום הסכמה מחייבת לסמכות בית הדין. הרב יעקב אריאל ('סמכות הנהגה ציבורית בענייני מוסר', 'תחומין', כרך לא עמ' 181) נדרש לנושא הסמכות ביחס ל'פורום תקנה' וכתב כעין דברי הרב ליאור, וזו לשונו: כאשר פוגע מוזמן לפורום כתוצאה מתלונה כלפיו והוא מופיע בפניו, בכך הוא בעצם מקבל על עצמו את סמכות הפורום וחל עליו הגדר של מי שנמצא תחת ידו. עכ"פ מעת שהפוגע מסכים להופיע בפני ביה"ד, הוא מקבל עליו את מרותו.¹¹

סיכום

א. לבית דין אשר קיבל הכרה ציבורית יש סמכות לענוש ולקנוס כפי הנדרש.

9. וכך ניסח זאת בתשובה הנמצאת בכת"י: 'לעניות דעתי נראה כי עצם הדבר הזה שהוא בא, אם מזמינים אותו הוא בא, סימן שהוא מקבל על עצמו. גם אם הוא לא כתב וחתם על שום דבר, זה נחשב שהוא אישית קיבל את בית הדין ומחויב אליו'.
10. דברים שהתלבנו עם הרב, בעל פה.
11. ועיין בתגובה של הרב יהושע שפירא, 'טיפול הנהגה ציבורית בפוגעי מין', תחומין, כרך לו עמ' 283-281.

ב. בית דין אשר לא קיבל גושפנקא ציבורית אך הוא מהווה כתובת טבעית לנפגעים, ודרכי ההתקשרות עמו מפורסמים, הרי שיש לו מעמד של בית דין קבוע המקביל לבית דין 'אשר המחום רבים עליהם'.¹²

ג. פוגע אשר הגיע לדין, הרי זו אומדנא שהוא מסכים לקבל את סמכות בית הדין, לגבי כל מה שנדרש להתמודד עם פגיעה מינית כולל הטלת קנס.¹³

---

12. אולם, הרב אוריאל לביא והרב אשר ויס, חולקים וסוברים שצריך הסמכה ציבורית ברורה.
13. כנ"ל.